

Před pár měsíci mě z televize ABC pozvali, abych vystoupila v pořadu „Na to se neptejte“. Je založen na předpokladu, že existují tabuizovaná témata, o nichž se lidem těžko mluví otevřeně a upřímně, a jedním z nich je smrt. Producentka pořadu mi vysvětlila, že budu muset na kameru odpovídat na řadu otázek. Otázky prý poslali diváci z celé Austrálie a vybralo se z nich deset nejčastějších. Než jsem přišla do studia na natáčení, neměla jsem vědět, jaké to jsou.

„Jsou napsané na kartách rozložených lícem dolů na stole,“ řekla mi. „Vždycky otočíte jednu kartu, nahlas přečtete otázku a odpovíte na ni.“

„Vynasnažím se,“ odvětila jsem, protože jsem opravdu chtěla být nápomocná. Nikdy jsem nebyla sebevědomý řečník. Vždycky mi bránilo nepříjemné podezření, že se jen vydávám za odborníka. Ale v tomto případě nemohlo být pochyb. O umírání jsem věděla hodně. Pokud by nebyla dostatečným důkazem moje lékařská dokumentace, stačilo se jen podívat na můj zpustošený obličej. A s premisou pořadu jsem souhlasila. Smrt je tabuizované téma, zcela absurdně. V nemocnicích ji odklízejí, aby nebyla lidem na očích, což je tajná pravomoc zdravotníků, kteří většinou nechtějí mluvit o tom, co se skutečně děje u lůžek nemocných po celé zemi.

Ukázalo se, že sama producentka pořadu má potřebu hovořit o smrti, protože její otec nedávno zemřel na rakovinu a měla potíže se s jeho smrtí vyrovnat. Velmi často se s tím setkávám, když s někým hovořím o své situaci: chvílku poslouchají a potom mi řeknou, jak je osobně zasáhla smrt, ale

vždycky s jakýmsi neurčitým pocitem zahanbení, že celá smutná záležitost je tak nějak jejich vina. Svou účastí v pořadu „Na to se neptejte“ jsem chtěla přispět k tomu, aby se věci změnily, aby umírající získali zpátky trochu důstojnosti, protože podle mého názoru mlčení není v ničem zájmu.

Jak se ukázalo, otázky diváků vůbec nebyly překvapivé. Mám seznam přání, která bych si chtěla před smrtí splnit? Uvažovala jsem o sebevraždě? Obrátila jsem se na víru? Mám strach? Je na umírání něco dobrého? Lituji něčeho? Věřím v posmrtný život? Změnila jsem své životní priority? Jsem nešťastná nebo depresivní? Hodlám víc riskovat, když stejně umírám? Co by mi nejvíc chybělo? Jak bych chtěla, aby se na mne vzpomínalo? Byly to tytéž otázky, které jsem si kladla už od roku 2005, kdy mi lékaři sdělili, že mám rakovinu. A moje odpovědi se od té doby nezměnily. Tady jsou.

Ne, nemám seznam přání, která bych si chtěla před smrtí splnit. Už od patnácti let bylo mou jedinou opravdovou životní ambicí stát se spisovatelkou. Nejdřív jsem psala holčičí básničky, silně mě ovlivnil Robert Lowell, jehož poezii jsme tehdy četli na hodinách literatury. Byla jsem po uši zamilovaná do profesora angličtiny Geoffa Page, který nám Lowella recitoval s úsečnou pomalostí. Když jsem ho poslouchala, dmuly se ve mně city a dostávala jsem se do jakéhosi deliria, které mě nutilo, abych dlouho do noci sepisovala vlastní lowellovské krea-ce v přesvědčení, že jsem v ovládnutí a uspořádání slov našla životní poslání. Později jsem přešla od poezie ke scenáristice,

potom k psaní knížek pro děti a nakonec k próze. Vydala jsem dva romány a hrst povídek. Nebyla to žádná hvězdná kariéra, ale podařilo se mi v jejím průběhu najít nejen pár vynikajících učitelů a přátel, ale i věrné příznivce. Takže v tomto ohledu si myslím, že jsem měla štěstí. Mým opravdovým štěstím však bylo, že jsem velmi brzy zjistila, co mě baví. Je to moje blaho, tahle věc zvaná psaní, a blažila mě už od školních let. Fascinuje mě nejen samotná spisovatelská praxe, ale i všechno ostatní, co s psaním souvisí, všechny polohy myslí.

Psaní, ačkoli je většinu času vytváříte v duchu, formuje svět a činí ho snesitelným. Jako dívku mě uchvacovala moc poezie vyloučit všechno kromě samotné básně, nechat pár veršů utvořit celý svět. Psaní pro film je podobné. Emma Thompsonová jednou řekla, že psát scénář je jako pokoušet se uspořádat hromadu roztroušených železných pilin. Musíte vytvořit tak silné magnetické pole, že nastolí svůj vlastní řád a udrží příběh i diváka v napínavém sevření. U prózy někdy můžete být méně svázaní a disciplinovaní, ale po většinu času vybíráte, co ze svého fiktivního světa vyloučit, aby výsledkem nebyl chaos. Právě to dělám teď, ve své poslední knize: vytvářím tvar pro vlastní smrt, abych ji zřetelně viděla nejen já, ale i druzí. A činím si umírání snesitelnějším.

Nevím, kde bych byla, kdybych nemohla dělat tuto zvláštní práci. Během let mi mnohokrát zachránila život a tuto roli plní dodnes. Zatímco tělo se řítí do katastrofy, mysl je jinde, soustředěná na jiný, životně důležitý úkol: sdělit vám něco smysluplného, než odejdu. Protože nikdy nejsem šťastnější, než

když píšu nebo myslím na psaní nebo pozoruji svět jako spisovatelka, a takhle to bylo od samého začátku.

Pokud jsem měla ještě nějakou jinou touhu, když jsem vyrůstala, byla to touha po cestování. A cestovala jsem hodně, počínaje dětskými výpravami pod vedením svého kočovného otce, poté samostatně a nakonec společně s manželem, který má stejně toulavou povahu jako já. Řekla bych dokonce, že jsem cestovala až moc, takže občas závidím lidem, kteří celý život zůstali na jednom místě a zapustili hluboké kořeny. Svůj neklid kladu za vinu tátovi. Jako profesionální pilot byl nejšťastnější uprostřed letu, ani tady, ani tam. Jakmile přistál na zemi, připadal si jako v pasti. Jeho přelétavost hluboce ovlivnila mé dětství. Neustále se stěhoval, z práce do práce, z města do města, z jedné země do druhé. Mně to připadalo naprosto přirozené. Vyžívala jsem se v neustálých změnách, v nadšení, v náročném přizpůsobování se novým situacím. Díky tomu jsem byla odolná a činorodá. Pokud tohle všechno mělo nevýhody, příliš mi nevadily, alespoň do doby, než se manželství rodičů pod tím tlakem rozpadlo.

Jakmile jsem mohla, začala jsem cestovat sama. Neměla jsem žádný konkrétní záměr, jen jsem chtěla vidět, jak to vypadá jinde. Dodnes si pamatuji na zelenou plátěnou tašku, kterou jsem si koupila na první samostatný výlet. Byla pevná a bytelná, při koupi jsem se řídila tátovou často opakovanou radou, že cestovat se má nalehko. Měla jsem namířeno do Anglie, jako tolik mých vrstevníků: přitahovala nás země, o níž

jsme si mysleli, že ji známe z četby a televize. Jenomže cestování je nejen vzrušující, ale také jde o proces deziluze, o konfrontaci očekávání s velmi odlišnou realitou. Cestou vlakem z letiště Heathrow do Londýna jsem viděla krajinu zbavenou veškerého kouzla, sotva dýchající pod šedivým nebem, a cítila jsem, jak na mě jdou chmury. Nebylo to úplné zklamání, spíš jsem si uvědomila, že odchodem z domova jsem jen vyměnila jednu záhadu za druhou.

Nejvíc se mi líbilo cestovat po místech, o kterých jsem nic nevěděla. Zvláště na mé první cestě do Japonska v roce 1982. Kromě obrazů třesňových kvítků a rychlovlaků z plakátů cestovních kanceláří jsem o něm předem neměla žádné představy. Přiletěla jsem v noci a vystoupila na tokijském letišti Narita. Zrovna je obsadili rozhněvaní okolní farmáři, kteří byli proti jeho rozšíření. To jsem však nevěděla, takže jsem netušila, proč je terminál obehnaný žiletkovým drátem a hlídá ho pořádková policie oděná do brnění v samurajském stylu. Ohromeně jsem zírala z okna autobusu, vnímala jsem ten výjev se všemi fascinujícími detaily a snažila se vytušit, co se asi děje. Dohady, samé dohady, a tak to zůstalo i v následujících dnech a týdnech, zatímco jsem zápolila s naprosto neznámou zemí, s říší znaků, jak Japonsko trefně nazval francouzský filozof a literární teoretik Roland Barthes. Čtu ty znaky správně, nebo jsem naprosto mimo? Toto byly otázky ze života, když šlo o to, jak se vlakem dostat na patřičné místo nebo jak vyjít správným východem z metra.

Úžas nad Japonskem mě nikdy neopustil. Od své první cesty jsem tuto zemi procestovala mnohokrát a stále mě vzrušují její vůně, zvuky a pohledy: sladký oblak kouře z dřevěného uhlí, který stoupá z krámku s grilovanými úhoři, pára z polévky, kterou vdechujete, když jíte *ramen*, nasládlá vůně čerstvé slámy z nových rohoží *tatami*.

Myslím, že jsem se nacestovala dost, nashromáždila jsem dostatek vzácných vzpomínek, abych byla spokojená. Nikdy nemůžete být všude a vidět všechno. A i kdyby ano, mám dojem, že v určitém bodě byste byli cestováním přesyceni a toužili byste být doma. Neboť radosti domova mohou být stejně úžasné jako radosti cestování, a kdo chce být všude a nikde, musí za to zaplatit jako můj otec. Když už táta nemohl létat, byl ztracený. Neměl žádné jiné zájmy, nic, co by ho ukotvilo. Krátce před smrtí, kdy byl zmatený, prý pořád hledal své dávno ztracené letové deníky. Chvílemi byl tak znepokojený, kam přišly, že musel dostat sedativa, aby se zklidnil.

Seznam přání značí nedostatek, spoustu nesplněných tužeb či ambicí, obavu, že jste život dostatečně nevyužili. Naznačuje, že je lepší mít více zážitků, jenže stejně tak může být pravdou opak. Žádný takový seznam nemám, protože mi přináší útěchu spíše vzpomínat na věci, které jsem udělala, než prahnout po něčem, co jsem neudělala. Ať už je to cokoli, říkám si, že to asi nebylo pro mne, což mi dodává pocit uspokojení, jakousi zakotvenost, když se vydávám na svou úplně poslední cestu.

Ano, o sebevraždě jsem uvažovala a z důvodů, které jsem zde dopodrobna rozebrala, pro mě neustále zůstává pokušením. Kdyby australské zákony povolovaly asistovanou smrt, právě teď bych spřádala plány, jak ukončit svůj život. Jakmile by ten den nastal, sezvala bych rodinu a nejbližší přátele, aby za mnou přišli, a připili bychom si na rozloučenou. Všem bych jim poděkovala za všechno, co pro mě udělali. Řekla bych jim, jak moc je miluji. Představuji si, že by bylo prolito hodně slz. Doufám, že by bylo i trochu smíchu. V pozadí by hrála hudba, něco ze zvukové stopy mého mládí. A potom, až by nastal pravý čas, rozloučila bych se a vzala si svůj lék s vědomím, že večírek bude dál pokračovat beze mne, že tam všichni ještě chvíli pobudou, ještě si popovídají, vzájemně se podrží tak dlouho, jak budou chtít. Jakožto někoho, kdo ví, že se blíží jeho konec, mě nenapadá žádný lepší způsob, jak odsud odejít. Ani nedokážu pochopit, proč je tato humánní a důstojná smrt nezákonná.

Ne, neporušila bych zákon, kdybych odsud odešla sama. V novinách se dočteme spoustu možností – oběšení, pád z velké výšky, skok pod rozjetý vlak, utonutí, zastřelení, upálení –, ale žádná z nich se mi doopravdy nezamlouvá. Opět mě omezuje pomyslení na průvodní škodu, na šok pro rodinu, na trauma pro kohokoli, kdo by musel uhasit oheň, vylovit tělo, seškrábat mozek z chodníku. Když analyzujete možné scénáře sebevraždy, žádný z nich není hezký. Což je důvod, proč podporuji argumenty pro asistovanou smrt, neboť, abych obrátila Churchillův citát, je to nejhorší způsob smrti, s výjimkou těch ostatních.

Ne, neobrátila jsem se na víru; tedy nekonvertovala jsem před smrtí k určitému náboženskému vyznání. Jestliže to znamená, že se dostanu rovnou do pekla, tak ať. Jedním z mých problémů s náboženstvím vždycky byla myšlenka, že spravedliví jsou spaseni a zbytek je zatracen. Není to nakonec základní logikou náboženského paradigmatu „my“ a „oni“?

Možná jen nepostrádám to, co jsem nikdy neměla. V dětství ani mládí jsem neměla žádné náboženské vedení. Z krátké docházky do nedělní školy jsem znala pár biblických příběhů, ale připadaly mi stejné jako pohádky, i když méně zajímavé. Odrazovalo mě jejich svatouškovství. Měla jsem raději temnější tóny bratří Grimmů, kteří předkládali svět, v němž není vykoupení, kde se bezdůvodně dějí špatné věci a nikdo není potrestán. Tento pohled na realitu preferuji dodnes. Nemyslím, že Bůh má pro nás nějaký plán. Myslím, že jsme biologický druh s božskými nároky, leč zvířecí podstatou a že jsme ze všech zvířat, která kdy po Zemi chodila, nejnebezpečnější.

Rakovina zasahuje náhodně. Když nezemřete na rakovinu, zemřete na něco jiného, protože smrt je zákon přírody. Přežití biologického druhu závisí na neustálé obnově, každá generace uvolňuje místo té další, nejde o žádné zdokonalení, ale o pouhé vytrvání. Pokud tohle znamená věčný život, pak v něj věřím. Nikdy jsem však nevěřila, že Bůh na nás dohlíží nebo se osobně zajímá o stav našich individuálních duší. Vlastně, pokud Bůh vůbec existuje, myslím, že ať už je jakéhokoli rodu, musí být nebetyčně lhostejný / lhostejná / lhostejné, protože proč

si jinak – jak říká Stephen Fry – vymyslet rakovinu kostí u dětí?

Ano, mám strach, ale ne pořád. Když jsem se tu diagnózu dozvěděla, vyděsila jsem se. Netušila jsem, že se tělo může obrátit samo proti sobě a inkubovat vlastního nepřítele. Nikdy předtím jsem nebyla vážně nemocná; náhle jsem se střetla s vlastní smrtelností. V jednom okamžiku jsem spatřila vlastní tělo v zrcadle, jako by to bylo poprvé. Ze dne na den se mi odcizilo, sabotovalo všechny mé sny a naděje. Bylo to nepochopitelné a tak děsivé, že jsem se rozplakala.

„Nemůžu zemřít,“ vzlykala jsem. „Já ne. Ne teď.“

Teď už jsem si však na umírání zvykla. Stalo se obyčejným a nezajímavým, něčím, co dřív nebo později udělá každý. Pokud se něčeho bojím, pak je to špatná smrt nebo nutnost podstoupit nějaký proces, který mi zbytečně prodlouží život. Učinila jsem proti tomu veškerá opatření. Vyplnila jsem formulář „dříve vysloveného přání“ a kopii jsem předala svému specialistovi na paliativní péči. V rozhovorech s ním i rodinou jsem jasně řekla, že na konci nechci žádné zásahy na záchranu života, nic, co by mělo odložit nevyhnutelné. Lékař mi slíbil, že bude ctít moje přání, ale přesto si pořád dělám starosti. Ještě jsem nikdy neumřela, takže na mě občas padne začátečnická tréma, ale brzy přejde.

Ne, na umírání není nic dobrého. Je neuvěřitelně smutné. Je však součástí života a nelze mu uniknout. Pochopení této

skutečnosti může mít dobré důsledky. Většinu života jsem byla přesvědčena, že smrt je něco, co se stává jiným lidem. Bláhově jsem si představovala, že mám nekonečnou spoustu času, takže jsem k životu přistupovala dost v poklidu a do ničeho jsem se příliš nenutila. Pokládám to za jedno z možných vysvětlení, proč mi tak dlouho trvalo napsat první román. Byly i jiné odklady. Léta jsem se pokoušela napsat příběh svých rodičů, dělala jsem si poznámky k postavám, vymýšlela zápletky, pouštěla se do jednoho falešného startu za druhým, ale opakovaně se mi nedařilo vdechnout dílu život, protože mě svazoval fakt, že moji rodiče jsou stále naživu a mohou si přečíst, co jsem napsala.

Jakmile zemřeli, už jsem si nemusela dělat takové starosti. Mohla jsem o nich říkat, co jsem chtěla, aniž bych se jich dotkla. A jakmile jsem pochopila, že se blíží moje vlastní smrt, nemohla jsem se už na nic vymlouvat. Bylo to teď, anebo nikdy. Neřekla bych, že mi ta situace psaní románu *Já a pan Booker* nějak usnadnila, ale popoháněla mě. Toto byla moje jediná šance zanechat příštím generacím dílo, které je doopravdy moje. Léta jsem pracovala na scénářích, ale to byla týmová práce. U scénářů se často stává, že zmizí ve spodním šuplíku a už je nikdy nikdo neuvidí. Vím, že se takhle ztrácejí i romány, ale aspoň stále existují jako objekty, ať už vytištěné, nebo v digitální podobě, a to mě na nich vždycky lákalo. Kniha obstojí sama o sobě. Scénář je pouze návrhem na příběh, ale román je příběh samotný.

Byl to jedinečný pocit, když jsem koncem roku 2011 držela v ruce výtisk svého prvního románu. Když Patricii Highsmithové nakladatel poslal výtisky jejího prvního románu *Cizinci ve vlaku*, nedokázala uvěřit, jaký zabírají prostor. Připadalo jí nestoudné vytvořit objekt, který na světě zabíral tolik místa. Věděla jsem, co má Highsmithová na mysli. Konečně jsem se ozvala, uplatnila svůj nárok, aby mě lidé brali vážně jako spisovatelku, a teď jsem držela v ruce důkaz. Nyní, pomyslela jsem si, můžu umřít šťastná.

Ano, jsou věci, kterých lituji, ale jakmile začnete přepisovat svou minulost, uvědomíte si, jak vás nezdary a omyly definují. Odstraňte je a nejste nic. Ale přece jen si říkám, kde bych teď asi byla, kdybych učinila jiná rozhodnutí, kdybych byla smělejší, bystřejší a jistější v tom, co chci a jak to získat. Takhle jako bych životem klopýtala a utvářela ho za pochodu. Při zpětném pohledu v tom dokážu najít smysl, ale v reálném čase byl celý můj život velmi improvizovaný a provizorní, závislý spíš na štěstí než plánování či záměru.

Přesto – jak říká britský psychoterapeut a esejistka Adam Phillips – nás všechny pronásleduje život, který jsme neprožili, přesvědčení, že jsme promeškali něco jiného, lepšího. S oblibou sním o životě, který jsem mohla vést v Paříži, kdybych se místo návratu domů rozhodla tam zůstat. Bylo mi dvaadvacet. Utekla jsem. Měla jsem být v Oxfordu a studovat na magisterský titul z historie, ale pár týdnů po začátku prvního semestru jsem se rozhodla odejít. Oxford mi připadal strašidelný a nudný. Můj

supervizor byl odborníkem na ústavní dějiny Nového Jižního Walesu a nabídl mi, abych mu pomáhala s výzkumem. Pochoopil, že mám potíže, a chtěl být laskavý, ale jeho nabídka mi připadala spíš jako trest než pomoc a vymlouvala jsem se.

Od bratrance a jeho ženy jsem měla trvalé pozvání do Paříže, takže jsem si za všechny peníze z účtu koupila jízdenku. Vzpomínám si, jak jsem stála na palubě trajektu, který jednoho větrného listopadového odpoledne vyplouval z Folkestonu, a myslela jsem si, že život právě začal, že tohle je začátek velkého dobrodružství. Francie mě magicky přitahovala už od středoškolských hodin francouzštiny se zjemnělým panem Collinsem. Nutil nás kreslit mapy Francie se všemi hlavními řekami, pohořími, městy a pěstovanými zemědělskými plodinami. Připadalo mi, že je to země nesmírné hojnosti; slíbila jsem si, že tam jednoho dne pojedu a uvidím ji na vlastní oči. Abychom se připravili na cestu, pan Collins dal každému z nás francouzské jméno. Já jsem byla Jeanne. Nové jméno jsem vzala jako výzvu přijmout s ním i novou personu, někoho mnohem kultivovanějšího a světaznalejšího, než jsem byla já, dívku, která v tom uměla chodit. Přitahovala mě možnost změny osobnosti – a přitahuje mě dodnes. Jakmile jsem vkročila na francouzskou půdu, pocítila jsem, jak moje středoškolské *alter ego* opět ožilo. Jeanne si na oslavu zakoupila balíček gau-loisek a potom je kouřila ve vlaku, zatímco četla *Milence* od Marguerite Durasové. Kéž bych uměla takhle psát, pomyslela si a okamžitě zapomněla na neodbytné pochybnosti o odchodu ze studií.

Bratranec se se mnou setkal na Rue Mouffetard a chodila jsem s ním po obchodech, zatímco nakupoval na večeri. Tolik sýrů, vín, pečiva, uzenin. Tolik ryb a mořských plodů, tak zářivě čerstvých. A tolik krásy: v tvářích, které nás mījely, ve smyslném jazyce, v malebných domech na úbočí kopce. Zalykala jsem se štěstím. Mohla jsem tam zůstat, kdybych doopravdy chtěla. Byla jsem bez peněz, ale našla bych si práci, kdybych se snažila. Mohla jsem učit angličtinu jako bratranec nebo zavolat do některé z agentur zajišťujících hlídání dětí. Francouzsky jsem moc neuměla, ale mohla bych se naučit. Ve skutečnosti jsem po pár okouzlených dnech odjela zpátky do Oxfordu. Pátrala jsem, jestli bych nemohla přestoupit na bakalářské studium francouzštiny a španělštiny, ale ukázalo se, že s mými ubohými financemi to nejde. Mohla bych matku požádat o půjčku, ale už byla zadlužená kvůli rozvodu. A tak jsem se vzdala snu o Paříži a vrátila se domů. Představovala jsem si, že jednou třeba přijde další příležitost se tam přestěhovat, stát se Jeanne a psát báječné romány v mansardě v Latinské čtvrti. Takové štěstí jsem neměla. Pochopitelně. Jenomže se ukázalo, že je to dobře, protože zanedlouho vyvstaly další možnosti, jak to tak chodí, a další příležitosti k té nejnepředvídatelnější proměně.

Potíž se sny je v tom, že vždycky předpokládáte, že víte, jak se váš neprožitý život vyvine. A vždycky je to lepší verze života, který jste prožili ve skutečnosti. Ten druhý život je významnější a smysluplnější. Zcela nemožně v něm nejsou žádné nezdary ani nepřijemnosti. Tento rozštěp mezi snem

a skutečností někdy může být příčinou intenzivní nespokojenosti. Mne už však neklid nesužuje. Život, který jsem prožila, nyní vidím jako jediný možný, jako osobitost prostoupenou vlastní jedinečností. Závidět život svému jinému já, tomu, které zůstalo v Paříži, nebo tomu, které se stalo odborníkem na ústavní dějiny Nového Jižního Walesu, mi připadá jako na-prostá pošetilst.

Ne, v posmrtný život nevěřím. Prach prachu, popel popelu, to je pro mě výstižné. Pocházíme z nicoty a do nicoty se navracíme, když zemřeme. To je jediný význam kruhu, který milují japonští kaligrafové, jediný rázný tah, který začíná na počátku a navrácí se k němu v rozmáchlém oblouku. *V mém začátku je můj konec*, říká T. S. Eliot. *Starý kámen se obrátí v nový dům, staré dříví v nový oheň / starý oheň v popel, popel v prach země / nasycené těly, srstí a výkaly / kostmi lidskými i zvířecími, stébly a listy.*² Když jsem ve škole poprvé četla *Čtyři kvartety*, bylo to pro mě jako zjevení. Se světem to bylo přesně tak, jak popisoval, a ne jinak: místo, kde krása přebývá společně se zkázou a často je nelze rozlišit.

Když se mě buddhistická mniška, která mě občas navštěvuje, zeptala, jestli věřím v posmrtný život, odpověděla jsem jí, že si myslím, že přežíváme ve vzpomínkách pouze tak dlouho, dokud žijí lidé, kteří nás znali, a až tito přátelé a příbuzní odejdou, jsme zapomenuti. Řekla jsem jí o hřbitovech v japonském městě

² Citace z básně T. S. Eliota *Čtyři kvartety* jsou uvedeny v překladu Martina Hilského (Argo, 2014). (pozn. překl.)

Arita, známém výrobou porcelánu, kde jsme si s manželem koupili dům. Město bylo oficiálně založeno před čtyřmi sty lety, ale pravděpodobně tam ještě před příchodem hrnčičů žili zemědělci. Arita už má léta rozkvětu za sebou a nyní zde přebývá mnohem více mrtvých než živých obyvatel, takže ať se jejími úzkými, klikatými uličkami vydáte jakýmkoli směrem, záhy narazíte na hřbitovy plné památníků zesnulých. Je snadné říct, na které z nich se dodnes vzpomíná, protože některé hroby jsou krásně udržované a často navštěvované. Stejně tak snadné je říct, na které mrtvé se naprosto zapomnělo, neboť jejich hroby se bortí a jsou zarostlé plevelem. Občas v rozích hřbitova dokonce najdete bez ladu a skladu navršené náhrobky, bez okolků odsunuté, aby uvolnily místo nově příchozím.

Řekla jsem té mnišce, že můj manžel Shin, malíř, se rozhodl přestěhovat do Arity, protože se mu líbila představa, že by maloval na porcelán, a nikoli na netrvanlivé materiály, jako je papír nebo plátno. V Aritě narazíte na porcelánové střepy, kamkoli se podíváte. Všude kolem starých vypalovacích pecí nacházíte střípky modro-bílých porcelánových talířů, šáleků a čajových konvic. Koryto řeky, která protéká městem, je pokryté odhozenými kousky porcelánu, střepy z konvic, které popraskaly při vypalování nebo nějak jinak nevyhovovaly, a tak byly jednoduše vyházeny z oken porcelánek do vody. Shin si rád představuje, že za čtyři sta let zvědavý cestovatel objeví a shromáždí střepy jeho díla, stejně jako on rád objevuje a shromažďuje fragmenty děl namalovaných svými předchůdci. Říká, že tak dosáhne určitého stupně nesmrtelnosti.

Stejný pocit mám ze svého díla. Ráda si představuji, že dlouho po mé smrti si možná někdo v poslední zbylé knihovně či digitálním archivu přečte moji knihu nebo esej a nějak ho to osloví.

Mniška zdvořile naslouchá mým teoriím o posmrtném životě, ale poznám, že se mnou nesouhlasí. Mám pocit, že pro ni věci nejsou tak snadné, jak je popisuji. Nepředstírám, že chápu její názorový systém, ale představuji si, že předpokládá existenci jiného místa, odděleného od tohoto. Co jiného může mít na mysli, když popisuje, jak esence, duch, opouští tělo do „éteru“? Tady pro mne náboženství začíná být příliš záhadné, nebo možná jde jen o to, že jazyk nedokáže popsat nepopsatelné.

Mnohem víc mě zajímají všechny ty obyčejné způsoby, jakými se snažíme vyzrát na smrt. Třeba prostřednictvím evokativní moci předmětů, které po sobě zanecháme, nebo i slov či gest, pootočení hlavy, charakteristického smíchu. Nedávno jsem byla na večeři s dlouholetými přáteli. Mnohokrát se viděli s mou matkou, ještě když byla sama sebou, než onemocněla. Přítelkyně se na mě upřeně zadívala.

„Podobáš se jí čím dál víc,“ řekla.

Na okamžik jsem měla pocit, jako by si k nám matka přisedla, protože toto společné setkání vyvolalo její přítomnost u stolu. Byl to jen prchavý okamžik. Je však pravda, že si nedokážu představit posmrtný život, který sestává z něčeho víc než jen z podobných letmých a občasných návštěv u živých, z těchto vzpomínek, které vyvstávají samovolně a odnikud a potom opět upadnou do zapomnění.